

284. Ófehértó, Kis-Csere-dűlő

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Ő, N

2007. április 16-án végzett terepjárásunk során regisztráltuk a MOL 26. jelű lelőhelyet. Egy mély, vizes, mocsaras rész Ny-ipartján alacsony É-D-i szürkés homokos dombhát nyúlik el. Innentől kezdve gyakorlatilag a dűlő nyugati széléig lehetett leleteket gyűjteni. A lelőhely kiterjedését 465×240 m-re becsültük, amelyből a vezeték az előzetes felmérés alapján kb. 245 m-t érint. A cserepek alapján őskori és 8–9. századi településeket rejt a lelőhely.

A lelőhelyet a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat 2008. április 15-én adta át. A felügyelet mellett végzett humuszolás során április 23–24-én mintegy 20–25 objektumfolt jelentkezett.

Munkatársak: Bacskai István, Bakos János.

ISTVÁNOVITS ESZTER

285. Óföldaák, Ürmös I.

(Csongrád megye) B, LT, Sza

A tervezett M43 autópálya 9. sz. lelőhelyének régészeti feltárását 2008. szeptember 1-jén kezdtük el. A teljesen lehumuszolt terület nagysága 16 103 m². A megnyitott felületen összesen 478 stratigráfiai egységet határoztunk meg. Ezek jelentős része egy késő szarmata településrészlet objektumai. Több épületet, kemencét, tárolóvermet és nagyméretű, közel téglalap alakú, mélyen a földbe mélyedő jelenséget tártunk fel. A településen a mindennapi életben használt kerámiák, orsógombok, őrlőkövek, egyéb eszközök mellett több objektum betöltésében találtunk fémmegmunkáláshoz használt berendezések töredékes maradványát és nagy mennyiségű fémsalakot. Három településobjektumban teljes emberi vázat is kibontottunk. Mind a három az oldalára volt fektetve, kettő ezek közül zsugorított, egy pedig nyújtott testhelyzetben.

A nyomvonal Ny-i részén egy hatszoros tagolású széles, a szelvényen keresztülfutó árokrendszer nyomait találtuk meg. A külső oldalán túl már csak néhány településnyom került elő, így nagy valószínűséggel ez lehetett a települést körülvevő kerítőárok.

A szarmata település mellett egy késő szarmata temetőrészlet több sírcsoportjának közel 60 sírja is a feltárandó nyomvonalba esett. A nyomvonal K-i és középső szakaszán előkerült a temetőt határoló árok. Ezeknek aljában egy zsugorított és egy nyújtott vázas női temetkezést bontottunk ki. A temetőrészletből több, kiscsaládi sírcsoport nyomait figyelhettük meg a nyomvonalban. Mindegyik a késő szarmata korra, a településrészlet felhagyása utáni időszakra keltezhető, melyre a sírok betöltéséből előkerülő kerámia- és állatcsonttöredékek is utaltak. A temetkezések egy része rablott volt. A szarmata temetkezéseknél általánosak a fibulák, gyöngyök, karperecek, vaskések és edények. Ezek mellett, kettő tükör, kilenc cyprea csiga, üvegedények töredékei kerültek elő. A lelőhelyen és a korszakban eddig unikális eredményként két arany fedőlapos, ékkö-

betétes, granulált díszítésű arany dobozfibulát, hordó és madár alakú edényt is találtunk egy-egy temetkezésben.

A szarmata temetőrészletek mellett, a nyomvonal D-i végében három, egymás mellett fekvő, padmalyos temetkezést is feltártunk. Mind a három É-D-i tájolású volt. Mellékletként valamennyi mellett találtunk orsógombot. Kettő temetkezésben az elhunyt mellé csontfésűt is helyeztek. Az egyik elhunytnek torzított koponyája volt.

A késő szarmata temető és település mellett bronzkori és kelta település objektumait is feltártuk. Ezek a szelvény egész hosszában elszórtan, egymástól távol helyezkedtek el.

A lelőhelyen végzett fémdetektoros vizsgálat szintén értékes eredményeket hozott. A 11 fibula, 5 csüngő és számos, nehezen meghatározható fémtöredék mellett több mint ötven római érem is előkerült (a lelőhelyen a felszínen, településobjektumban és temetkezésekben összesen 75 érem került elő).

SÓSKUTI KORNÉL

286. Óföldaák, Ürmös II.

(Csongrád megye) Sza

Az M43 autópálya nyomvonalán megismert 10. sz. lelőhelyet 2008. október 9. és november 7. között tártuk fel. A gyenge kiemelkedésekkel tagolt lelőhelyet kettészeli egy K-Ny-i irányú földút, illetve az azzal párhuzamosan futó két vízelvezető csatorna. A csatornától K-re és Ny-ra 58 objektum foltja rajzolódott ki a 30–45 cm vastag humuszréteg alatt jelentkező sárgásbarna agyagos altalajon.

A 73 stratigráfiai egység közül 55 szarmata, 1 újkori és 17 – leletanyag hiányában – ismeretlen korú volt. Jellegüket tekintve 24 gödör, 7 cölöp- és oszlophely, 13 árok, 23 sír, 3 körárok, 1 kút, 1 kürtő és 1 a felszínen jelentkező lókoponya.

A késő szarmata településhez tartozó keskeny vízelvezető- és kerítőárok, a kerek, méhkas- vagy ívelten szűkülő falú tároló-, majd hulladékgyödrök a feltárási terület középső részén, a csatorna két oldalán sűrűsödtek. A nagyméretű, 3–4 m átmérőjű bányagyödrök, és a kút a település Ny-i szélén, a Ny-K-i tengelyű füstölő mellett kerültek elő.

A késő szarmata falu Ny-i szélén, a nyomvonal É-i és D-i részén 23 sírből álló késő szarmata temetőrészlet jelentkezett. Az északi szelvény szél mellett 2, a feltárási terület D-i szélén 1 körárkot tártunk fel. A legnagyobb körárok Ny-i és K-i ívében 1-1 kisgyermek temetkezését dokumentáltuk. A sírok nagy része rablott volt, de ennek ellenére több esetben is meg tudtunk figyelni koporsóra utaló nyomokat. A viseleti tárgyak közül gyakoriak voltak a nyak- és karéket alkotó (üveg-, karneol-, borostyán- vagy korall-)gyöngyök, bronz fülbevalók, bronz- vagy vasfibulák, bronz nyitott végű huzal karperecek, vas vagy bronz övcsatok. Több sírban az alsó lábszárakon gyöngyös hímzés figyelhető meg. A használati tárgyak

között a vaskést említhetjük meg. Az egyik női sírban megkövesedett bőröv maradványát figyeltük meg bronz övcsattal, illetve az övre rögzített két cypraea kagylóval és nagyméretű, henger alakú borostyángyönggyökkel. A sírok nagyobb részében bontottunk ki a bokák mellett edénymellékletet (általánosak a szürke, korongolt tálak és a füles korsók). Két sírban a korongolt edények mellé 1-1 kézzel formált, miniatúr edényt is helyeztek. Az egyik sírban a lábfej mellett Kowalk-típusú üvegpo-harat találtunk. A temetőrészlet az előkerült leletanyag alapján a Kr. u. 4. századra keltezhető.

GULYÁS GYÖNGYI

287. Óföldreák határa

(Csongrád megye) B, Szk, Sza, A, Á

2008 folyamán próbafeltárásokat végeztünk a tervezett M43 autópálya nyomvonalába eső lelőhelyeken.

M43 5. lh.: 3000 m² nagyságú területen összesen 9 objektumot tártunk fel. A régészeti jelenségek a lehumuszolt terület K-i, kissé magasabban fekvő részén mutatkoztak. A lelőhelyet egy út és egy csatorna választja el az M43 6. sz. lelőhelytől. Leletanyag mindössze egyetlen objektumból, egy árokából került elő. A rossz minőségű, pontosabb keltezésre kevésbé alkalmas bronzkori kerámia valamint a 6. lelőhely közelsége arra utal, hogy az itt előkerült árok és hozzá kapcsolódó néhány sekély gödör a szomszédos felszínen feltárt késő bronzkori település része lehetett.

M43 6-7. lh.: A lelőhelyek Óföldreáktól D-re, az alacsonyan fekvő, lapos terület ritka állandó szárazulatának egyikén húzódnak. A terepbejárások során egy töltés által kettéválasztott, valójában egy és ugyanazon lelőhely két külön számot kapott. Az ásatás során a – nagy valószínűséggel a 19. században árvízvédelmi célokra épült – töltést keresztülvágtuk és elhordattuk. Betöltésében a két lelőhely feltárása során megfigyelt korszakok kerámiatöredékei kerültek elő.

A két lelőhelyen 2008. július 21. és október 10. között 2,6 ha területen összesen 355 objektumot tárt fel az ELTE BTK Régészettudományi Intézete. Ezek között késő bronzkori, szarmata, avar és kora Árpád-kori településrészletek maradványai, illetve szórványos korai bronzkori (nagyrévi kultúra), szarmata és avar temetkezések kerültek elő. Szelvényünk az egykori magaslat legkiemelkedőbb pontjától D-re húzódik, annak peremét Ny-K irányban teljesen átszeli.

A réteges, fémkeresővel támogatott gépi humuszolás során a 6. lelőhelyen a talaj felső, bolygatott rétegeiből egy a szántás által megbolygatott, késő bronzkori, több mint 40 tárgyból álló bronzdepó került elő. A tárgyak között 12 bronz karperec, egy lándzsahegy, egy bronz szűrőserpenyő töredékei, sarlók és fűrészlaptöredékek találhatóak. Szintén a humuszolás során végzett fémkeresés munkája révén került elő egy 1594-re keltezhető aranyérme Rudolf császár arcképével.

A feltárás során megfigyelt legkorábbi megtelepedési horizontot a Makó-kultúra néhány gödre képviselte.

Az ez után következő periódusba a *kora bronzkori* nagyrévi kultúra két temetkezése tartozik. A sírok közül a gazdagabb egy szórt hamvas temetkezés volt, melyben a hamvak mellé 6 edényt és birkacsontokat temettek. Ugyanerre a korszakra keltezhető még egy csontvázas, okkermellékletes gyermeksír is.

A következő időszakot a *késő bronzkori* halomsíros kultúra településének épületei és a hozzájuk tartozó gödrök képviselik. A két lelőhelyen összesen 2 teljes és 4 részben a szelvényünkbe eső nagyméretű – mintegy 25-30×8 m-es – ÉÉNy-DDK tájolású cölöpszerkezetes épület maradványait tártuk fel. Az egyik épület É-i vége apszisos záródású volt. A hosszú házak között kis melléképületek cölöpsorai, szárnyékok, szélfogók, kerítések alapjai figyelhetők meg. A házakon hosszú idejű használat és gondos karbantartás nyomai látszottak: az alapszerkezet mellett kiegészítő támasztócölöpök, sőt az apszisos ház esetében nagyobb, több cölöp alkotta megerősítések, átépítések nyomait rögzíthettük. Szintén a halomsíros kultúra időszakához köthető a 7. lelőhely egyik tárológödörében feltárt zsugorított, melléklet nélküli temetkezés is. A korszakhoz kapcsolható leletanyagból kiemelkedik két lapos, agyag idoltöredék, egy agyagból készült baltamásolat, valamint egy az Al-Duna vidékéről származó edény töredéke.

A szárazulat K-i felén koncentráálódtak a Kr. u. 3-4. századra keltezhető *szarmata* megtelepedés szórványos települései. Ugyanezen a területen tártunk fel egy 6 sírból álló, szintén *szarmata* temetőrészletet, melynek valaha gazdagabb sírjait mind kirabolták. A temető nagyobb része a szelvényünktől D-re álló kis kurgán irányában húzódhat.

A feltárási terület teljes felületét egy laza szerkezetű *késő avar* (9. sz.) és egy *kora Árpád-kori* település objektumai fedték le. A kis kiemelkedés Ny-i és K-i lejtőjének közepén gondosan karbantartott, többször újraásott vízvezető- és terelőárkok szabályos rendszereit figyelhettük meg. Az árkok között kutak, ciszternák, vízgyűjtő aknák sorakoztak. E területek belső, már kissé magasabban fekvő szélén húzódtak a karámok, míg a két övezet közötti védett részen a házak és más telepobjektumok.

M43 8. lh.: 2008. szeptember-októberben 1,7 hektár területen összesen 200 objektumot tárt fel az ELTE BTK Régészettudományi Intézete.

A *neolitikum* időszakába csak egy magányos temetkezés sorolható. A sírban egy jobb oldalára fektetett, zsugorított helyzetű felnőtt férfi feküdt, melléje okker őrlésére használt őrlőkő töredékét helyezték.

A *bronzkori* Makó-kultúra települései a feltárási terület DK-i sarkában koncentráálódtak: kis csoportokba rendeződő tároló-, agyaggyerő- és szemetesgödrök laza halmaza, épületnyomot nem sikerült megfigyelnünk. A kora bronzkor elejére keltezhető 37 gödör mellett egy hasonló korú kutat és két szórt hamvas temetkezést tártunk fel. A kisméretű, ívelt aljú sírgödrök alján 5-7, egymásba helyezett edényt sikerült elkülönítenünk; melyek tetejére szórták a hamvakat. Formájuk, elhelyezkedésük